

MESZÉNA GYÖRGY (1931–2024)

A magyar operációkutatás történetének újabb meghatározó alakja távozott el közülünk. Meszéna György életpályája a 20. század második felében kezdődött és a következő évszázadba is átnyúlva töretlenül folytatódott: barátok, tanítványok, tisztelők sora emlékezik vastag keretes szemüvege alatt megbújó, szigorúnak látszó, de együttnevetésre is mindig kész tekintetére, megfontolt modorára, bölcs véleményére a szakma vagy az élet dolgaiban.

Meszéna György 1931. március 13-án született Kiskomáromban. A gimnáziumot Pannonhalmán végezte, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1953-ban szerzett matematika, fizika, ábrázoló geometria szakos tanári diplomát, ahol tanulmányai közben két évig demonstrátorként is dolgozott a Matematikai Intézetben. 1953 és 1957 között a debreceni Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban tanított, majd 1957 és 1961 között tudományos munkatársként az MTA debreceni Atommagkutató Intézetében matematikusként végzett kutatómunkát. 1961-ben pályázat útján került az MKKE (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem) Matematikai Tanszékére, és a történelem során nevét többször változtató egyetemen dolgozott 2001-es nyugdíjba vonulásáig. Ettől kezdve haláláig a Budapesti Corvinus Egyetem professor emeritus címét viselte.

A hosszú életpálya kezdetén minden matematika alaptárgyat oktatott, ő volt a valószínűségszámítás tárgy első oktatója és a matematikai statisztika tárgy egyik felelőse a „Közgázon”, Ziermann Margittal együtt. Egyetemre kerülése egybeesett Szép Jenő budapesti egyetemi tanári és tanszékvezetői kinevezésével, aki sok feladattal bízta meg (kapcsolatuk később barátsággá mélyült). Nem véletlen, hogy ott látjuk őt a terv-matematika szak beindulásánál, szerepe a szak beindításában jelentős volt. Azon kevesek közé tartozott, akik már a hatvanas években felismerték a számítógépek tudományos és gazdasági számításokra történő használatának jelentőségét. A számítógépes diszciplína oktatásának beindításában (elsőik között a magyar egyetemeken) is szerepe volt. Egyik utolsó írásában, 2020-ban is erre a hőskorszakra emlékezik szívesen (*Emlékek a Szigma folyóirat, az operációkutatás, a számítástechnika magyarországi múltjából*, Szigma, 51/1). Sokoldalúságára jellemző, hogy ebben az időszakban – 1966-ban – a Budapesti Műszaki Egyetemen híradástechnikai szakos villamosmérnöki oklevelet is szerzett. A terv-matematika szakos hallgatók üzemi gyakorlatait szervezte, számos hallgató készítette nála szakszemináriuma keretében diplomamunkáját. 2010-ben, amikor a terv-matematika szak elindításának 50 éves jubileumán összegyűltek a volt hallgatók, az első évfolyamok végzettjei Krekó Béla és Szép Jenő mellett őt emlegették a legtöbbször, s persze maga is jelen volt az eseményen.

Több évtizedes egyetemi oktatói és kutatói munkásságának fő területei a matematikai statisztika és annak különböző alkalmazásai voltak. 1960-ban

Scherf Emillel írt cikket *Matematikai statisztikai vizsgálatok a természetes vizek uránban való feldúsulásának fizikai feltételeiről* az Atomki Közleményekben. Az 1960-as évek elején a kevés publikációs lehetőség közül az Ipari és Építőipari Statisztikai Értesítőben kezdett cikkeket közölni, 1963 és 1965 között 12 matematikai-statisztikai jellegű tanulmánya jelent meg ott. 1968-ban a Szigma folyóirat első évfolyamának első számában *Valószínűségeloszlások és idősorok felbontása* címmel közölt cikket. Mérnöki háttere is inspirálta, hogy az alkalmazásokat előtérbe helyezze, a tankönyvek, tananyagok mellett ágazati és vállalati munkák seregében vett részt, esettanulmányok sorozata került ki keze alól. A legjelentősebb ebben az időben az egyetemi oktatásban is jól hasznosítható kétkötetes *Döntési modellek* című könyv volt 1967-ben és 1969-ben. Ebbe a sorozatba illik bele az 1969-ben Gáspár Lászlóval, Szentpéteri Szabolcsnéval, Varga Józseffel közösen írt *Operációkutatási esettanulmányok* jegyzete és az 1984-ben megjelent *Sztochasztikus módszerek a döntéselőkészítésben* című tanulmánykötet. Ő szerkesztette a tanszék angol nyelvű folyóirata, a Pu.M.A. (Pure Mathematics and Applications) alkalmazási sorozatát. 1970 és 1990 között számtalan valós alkalmazási munkában vett részt, ezek egy része az Economix úttörő egyetemi vállalkozás égisse alatt folyt. Ezek a munkák a tanszék dolgozóinak nem csak (és főleg nem) anyagi hasznot jelentettek, hanem az elméleti munka szerves részeként a tudományos publikációkba is bekerültek, különösen azok, amelyek amúgy is a matematika közgazdasági alkalmazásainak akkori főáramába tartoztak.

Jól látszik ez az 1970-es és 1980-as években megjelent (a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó által felvállalt) *Korszerű matematikai ismeretek gazdasági szakemberek számára* elnevezésű tanszéki könyvsorozat témaválasztásaiban. Ebben a sorozatban Meszéna György három „sikerkötet” szerzője is volt: Bácskai – Huszti – Meszéna – Mikó – Szép: *A gazdasági kockázat és mérésének módszerei* (1979), Meszéna – Ziermann: *Valószínűségszámítás és matematikai statisztika* (1981), Éltesó – Meszéna – Ziermann: *Sztochasztikus módszerek és modellek* (1982). Munkásságának később is jellemzője volt, hogy eredményeit olyan könyvekben, cikkekben közölte, ahol kedves kollégái, tanítványai voltak a társszerzők.

Az 1980-as évek termékeny időszakot jelentettek számára. Két fontos tématerületen jelentek meg összefoglaló művek, amelyekben szerkesztőként vagy szerzőként működött közre. Az egyik a készletgazdálkodás. Magyar nyelven a megjelenéskor alapműnek számított a Barancsi – Bánki – Borlói – Chikán – Kelle – Kulcsár – Meszéna: *Készletezési modellek* (Chikán Attila szerkesztésében, KJK, 1983), amely azután kibővített kiadásban 1990-ben angolul is megjelent az Akadémiai Kiadó és a Kluwers gondozásában. A hosszú éveken keresztül folytatott másik terület, a beruházáselemzési kutatások nagy sikerű összefoglalása a Meszéna György szerkesztette *Módszerek a beruházási tevékenység kvantitatív elemzéséhez* (Akadémiai Kiadó, 1985). Ez a könyv abban az évben akadémiai díjat kapott. Itt érdemes megemlíteni, hogy – bár abban az időszakban Magyarországon inkább a könyvírás jelentette az akadémiai prioritást a tudományos munkában – Meszéna György és társszerzői számos cikket is megjelentettek a Tervgazdasági Intézzel és az

Országos Vízügyi Hivatallal közös kutatások eredményeiről mind az 1970-es, mind az 1980-as években.

A szakmai elismerés és ismertség azonban elsősorban azokhoz a munkáihoz kapcsolódik, amelyek a magyar egyetemi oktatásban és a különböző kutatóintézetekben a fejlett matematikai-statisztikai módszerek megismertetéséhez, elterjesztéséhez és alkalmazásához kapcsolódtak. Nincs mód arra, hogy minden publikációt felsoroljunk, ezért említsük meg a Szigmában 1982 és 1986 között megjelent háromrészes, *A sokdimenziós skálázás egyes újabb módszerei* cikksorozatát, ebben a témában állandó társszerzői, Füstös László és Simonné Mosolygó Nóra társaságában, illetve a három szerző által az Akadémiai Kiadónál 1986-ban megjelent *A sokváltozós adatelemzés statisztikai módszerei* című, máig időt álló könyvet. A trió nem pihent: 1997-ben jelent meg az Aula Kiadónál a *Térstatisztika* című könyv. Végül egy újabb „kasszasiker” a nyolcadik évtizedébe lépett Meszéna György közreműködésével a Füstös – Kovács – Meszéna – Simonné: *Alakfelismerés* könyv (Új Mandátum Kiadó, 2004).

Meszéna György publikációiról a fentebb idézettekén túl itt nem adunk teljes listát, az megtekinthető Szántai Tamás cikkében: *Meszéna György méltatása az Egerváry Jenő emléklapok átadása alkalmából*, Alkalmazott Matematikai Lapok, 2007.

Gazdag tudományos munkássága mellett Meszéna György a magyar operációkutatási élet egyik szervezője, vezetője, kulcsfigurája. A Magyar Közgazdasági Társaság Matematikai-Közgazdasági Szakosztályának az 1970-es évek elejétől húsz éven át volt vezetőségi tagja, hét évig alelnöke illetve elnöke. A rendszerváltás után megalakult Gazdaságmodellezési Társaság elnöke volt 1996–2004 között, majd 2004-től örökös tiszteletbeli elnöke. A *Sigma* matematikai-közgazdasági folyóirat szerkesztőbizottságának kezdetől fogva (1969) tagja. Az *Egyetemi Szemle* folyóirat szerkesztőbizottságának egész fennállása alatt tagja volt. Mint arról már szó volt, a *Pu.M.A.* című, a Sienai Egyetemen közösen indított nemzetközi folyóirat C sorozatát szerkesztette.

De az országos hatáskörű tevékenység mellett közvetlen kollégái elsősorban arra emlékeznek, hogy tanszéki, intézeti pozíciói mindegyikében (a Matematikai és Számítástudományi Intézet operációkutatási csoportját, majd az önálló Operációkutatás tanszéket hosszú éveken keresztül vezetve, először docensi, majd 1993-tól egyetemi tanári beosztásban) jutott arra ideje és energiája, hogy minden évben egy- vagy kétnapos tanszéki kirándulásokat szervezzen. A legendás kirándulásokra alaposan felkészült. Előzetesen bejárta a vidéket, kinyomozta a szeretett haza történetének érdekességeit, muzeális és újabb kori látnivalóit, ezekkel előre megismertette a családtagokkal kibővült tanszéki közösséget – ám elsősorban a természet szépségeire, a túrákra (amíg egészsége engedte), majd sétákra koncentrált. Ebben állandó partnerre talált Szép Jenő személyében. Az élet örömeiből a finom ételek-italok élvezete, a közös éneklés, anekdotázás sem állt távol tőle. Mindebben (is) hűséges társa volt felesége, Mária, aki mindenkit meghódított csendes, ám energikus természetével (sajnos élete utolsó éveit beárnyékolta betegsége).

Indulatosnak akkor láttuk, ha igazságtalanságot, tisztességtelen magatartást, a szakmai és emberi alázat hiányát látta maga körül, ilyenkor felemelte a szavát. Nem véletlen, hogy az 1990 előtti időszakban a szakmai tisztségeken kívül csak szakszervezeti pozíciót (elnök is volt) vállalt.

Állami részről az 1985-ben kapott Munka Érdemrend bronz fokozata, 2016-ban pedig a Magyar Érdemrend lovagkeresztje fejezte ki érdemeit, ám ő a szakmai és oktatási munkát elismerő díjak közül azokra volt a legbüszkébb, amelyekben kollégái megbecsülését érezte, ilyenek voltak a Szent-Györgyi Albert-díj (Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium, 2001), a Krekó Béla-díj (Gazdaságmodellezési Társaság, 2003) és az Egerváry Jenő emlékplakett (Magyar Operációkutatási Társaság, 2007).

Szerencsések voltunk, hogy ilyen hosszú ideig élvezhettük személyes jelenlétét, a szakmai és közösségi eseményeken egészen a Covid-időszakig aktívan részt vett. Hiányát az operációkutatók közössége sokáig érezni fogja, emlékét megőrizzük!

Temesi József